

EUGEN RUGE

In tijden van afnemend licht

Uit het Duits vertaald door
Josephine Rijnaarts

COLIBRI-BIBLIOTHEEK

Vierde druk

De vertaalster ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *In Zeiten des abnehmenden Lichts*,
verschenen bij Rowohlt

Oorspronkelijke tekst © Rowohlt Verlag GmbH,
Reinbek bei Hamburg 2011

Nederlandse vertaling © Josephine Rijnaarts en De Geus BV,
Breda 2012

Deze uitgave van World Editions kwam tot stand in
samenwerking met De Geus BV, 2016

Omslagontwerp Multitude

Omslagillustratie © Hollandse Hoogte/Millennium Images

ISBN 978 94 6237 103 3

NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op
welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van World Editions bv, Breda, Nederland.
Telefoon: 076 523 3533. Internet: www.worldeditions.org.

2001

Twee dagen had hij voor dood op zijn buffelleren bank gelegen. Toen stond hij op, douchte uitgebreid om ook het laatste ziekenhuisluchtje van zich af te wassen en reed naar Neuendorf.

Zoals altijd nam hij de A115. Hij keek om zich heen. Onderzoekend, om te zien of de wereld was veranderd. En ... was dat zo?

De auto's leken schoner. Schoner? Bonter, leek het wel. Gekker.

De hemel was blauw, uiteraard.

De herfst was stiekem aan komen sluipen en bespikkelde de bomen met gele merktekens. Het was inmiddels september. En als hij zaterdag was ontslagen, moest het vandaag dinsdag zijn. De datum was hij de afgelopen dagen kwijtgeraakt.

Neuendorf had tegenwoordig een eigen afrit – 'tegenwoordig' betekende voor Alexander nog altijd: sinds de val van de Muur. Je kwam nu meteen in de Thälmannstrasse (die nog altijd zo heette). De straat was glad geasfalteerd, een rode streep aan weerszijden markeerde het fietspad. Pasgerenoveerde huizen, geïsoleerd volgens de een of andere Europese norm. Nieuw gebouwde huizen, die op overdekte zwembaden leken en stadsvilla's werden genoemd.

Toch hoefde je maar één keer links af te slaan en een paar honderd meter de bochtige Steinweg te volgen, daarna weer links ... en de tijd leek stil te staan: een smalle straat met linden. Stoepten met kinderkopjes, hobbelig door de wortels. Vermolmde hekken en vuurwantsen. Achter hoog gras, een eind de tuinen in, de dode ramen van villa's die op advocatenkantoren ver weg de inzet vormden van een strijd om teruggave aan de oorspronkelijke eigenaars.

Een van de weinige nog bewoonde huizen hier was Am Fuchsbau nummer 7.

Mos op het dak. Scheuren in de gevel. De vlierstruiken kwamen al tot de veranda. En de takken van de appelboom, die Kurt altijd eigenhandig had gesnoeid, schoten schots en scheef omhoog – een warboel.

De maaltijd van tafeltje-dek-je stond al in de isolerende verpakking op een hekpaal. Inderdaad, dinsdag, volgens de datum op de verpakking. Alexander pakte de maaltijd en liep de tuin in.

Hoewel hij een sleutel had, belde hij aan. Eens kijken of Kurt opendeed, ook al had dat geen zin. Hij wist immers dat Kurt dat niet zou doen. Toch hoorde hij even later het vertrouwde gepiep van de gangdeur en toen hij door het raampje keek, verscheen Kurt in het halfdonker van de vestibule, als een geest.

‘Doe eens open’, riep Alexander.

Kurt kwam dichterbij en staarde wezenloos naar de deur.

‘Doe open!’

Kurt verroerde zich niet.

Alexander gebruikte zijn sleutel, ging naar binnen en omhelsde zijn vader, hoewel hij dat al een hele tijd onaangenaam vond. Kurt stonk. Het was de geur van de ouderdom, die diep in zijn cellen zat. Kurt stonk ook nog gewassen en met gepoetste tanden.

‘Weet je wie ik ben?’ vroeg Alexander.

‘Ja’, zei Kurt.

Om zijn mond zat pruimenmoes, de ochtendploeg had weer eens haast gehad. Zijn vest was scheef geknoopt, hij had maar één pantoffel aan.

Alexander warmde Kurts eten op. Magnetron, zeker ingeschakelen. Kurt stond er belangstellend bij.

‘Heb je honger?’ vroeg Alexander.

‘Ja’, zei Kurt.

‘Jij hebt altijd honger.’

‘Ja’, zei Kurt.

Op het menu stond goulash met rodekool (sinds Kurt zich op een keer bijna dodelijk had verslikt in een stuk rundvlees, werd er alleen nog in stukjes gesneden voedsel besteld). Alexander zette koffie voor zichzelf. Daarna haalde hij Kurts goulash uit de magnetron en zette hem op het Igelit-tafelzeiltje.

‘Smakelijk eten’, zei hij.

‘Ja’, zei Kurt.

Hij begon te eten. Een poosje was alleen het geconcentreerde gesnuif van Kurt te horen. Alexander nipte van zijn nog veel te hete koffie. Hij keek hoe Kurt at.

‘Je houdt je vork verkeerd om’, zei hij na een tijdje.

Kurt stopte even en leek na te denken. Maar daarna at hij door; hij probeerde het stuk goulash met de steel van de vork op de punt van het mes te schuiven.

‘Je houdt je vork verkeerd om’, herhaalde Alexander.

Hij zei het zonder nadruk, zonder vermanende ondertoon, om te kijken welk effect de woorden als zodanig op Kurt hadden. Geen effect. Niks, nada. Wat ging er in dat hoofd om? In die nog altijd door een schedel van de wereld gescheiden ruimte, die nog altijd een soort ‘ik’ bevatte? Wat voelde Kurt, wat dacht hij als hij door de kamer scharrelde? Als hij, zoals zijn verzorgsters vertelden, ’s ochtends aan zijn bureau urenlang in de krant zat te staren? Wat dacht hij? Dacht hij wel? Hoe dacht je zonder woorden?

Kurt had eindelijk het stuk goulash op de punt van zijn mes gekregen en bracht het nu bevend van gulzigheid naar zijn mond. Het viel van het mes. Hij probeerde het opnieuw.

Gek eigenlijk, dacht Alexander, dat Kurts aftake-

ling uitgerekend bij zijn spraak was begonnen. Kurt, de redenaar. De grote verteller. Zoals hij er altijd bij had gezeten in zijn beroemde stoel – Kurts stoel! Wat hadden ze allemaal aan zijn lippen gehangen als hij zijn verhalen vertelde, hij, de professor. Met zijn anekdotes. Hij had hen ook aan het lachen gemaakt, want in Kurts mond veranderde alles in een anekdote. Waar hij het ook over had – zelfs als hij vertelde hoe hij in het kamp bijna was gecrepeerd – het verhaal had altijd een pointe, het was altijd geestig. Was. Langgeleden. De laatste zin die Kurt in logische volgorde had kunnen zeggen, was: ‘Ik ben mijn taal kwijt.’ Best aardig. In vergelijking met zijn huidige repertoire een glansnummer. Maar dat was twee jaar geleden: ik ben mijn taal kwijt. En iedereen dacht toen echt: nou ja, hij is zijn taal kwijt, maar verder ... Verder leek hij nog behoorlijk bij de pinken. Hij glimlachte, hij knikte. Hij trok grimassen die bij de situatie leken te passen. Hij simuleerde en deed dat heel slim. Alleen af en toe overkwam hem iets raars, dan schonk hij rode wijn in zijn koffiekopje. Of hij stond ineens met een kurk in zijn handen waarmee hij zich geen raad wist en die hij uiteindelijk maar in de boekenkast legde.

Povere score: één stukje goulash had Kurt tot dusver binnen weten te krijgen. Nu tastte hij toe ... met zijn vingers. Hij keek schuin omhoog naar Alexander, als een kind dat de reactie van zijn ouders peilt.

Hij stopte het stukje in zijn mond. En nog eentje. En hij kauwde.

En terwijl hij kauwde, hield hij zijn besmeurde vingers omhoog alsof hij een eed aflegde.

‘Je moest eens weten’, zei Alexander.

Kurt reageerde niet. Hij had eindelijk een methode gevonden, een oplossing voor het goulashprobleem. Hij stopte het vlees in zijn mond en kauwde. De saus liep in een straaltje langs zijn kin.

Kurt kon níets meer. Hij kon niet praten, hij kon zijn tanden niet meer poetsen. Hij kon zelfs zijn kont niet meer afvegen, je mocht blij zijn als hij naar de plee ging om te poepen. Het enige wat Kurt nog kon, dacht Alexander, het enige wat hij nog uit eigen beweging deed, waar hij werkelijk belang in stelde en waar hij zijn laatste beetje slimheid voor gebruikte, was eten. Voedsel opnemen. Kurt at niet met plezier. Kurt at niet omdat het hem smaakte of zo (zijn smaakpapillen, daar was Alexander van overtuigd, waren door het decennialange pijproken allang bedorven). Kurt at om te leven. Eten = leven, die formule, dacht Alexander, had hij in het strafkamp geleerd, en wel grondig. Eens en voor altijd. De gulzigheid waarmee Kurt at, waarmee hij de stukjes goulash in zijn mond propte, was louter een uitdrukking van zijn wil om te overleven, meer niet. Het was het laatste wat er van Kurt over was. Wat hem aan de gang hield, wat dat lichaam door liet

functioneren – die dolgedraaide hart-longmachine die zichzelf aan de praat hield, en die zich, zo viel te vrezen, nog wel een tijdje aan de praat zou houden. Kurt had iedereen overleefd. Hij had Irina overleefd. En intussen was de kans groot dat hij ook hem, Alexander, zou overleven.

Op Kurts kin vormde zich een dikke druppel saus. Alexander werd overvallen door een sterke drang om Kurt pijn te doen, om een stuk keukenpapier af te scheuren en de saus ruw van zijn gezicht te vegen.

De druppel trilde en viel omlaag.

Was het gisteren geweest? Of vandaag? In de twee dagen dat hij op zijn buffelleren bank had gelegen (roerloos en om de een of andere reden voortdurend erop bedacht niet met zijn blote huid tegen het leer te komen), was op een gegeven moment de gedachte bij hem opgekomen Kurt naar de andere wereld te helpen. Het was niet bij de gedachte gebleven. Hij had verschillende scenario's doorgenomen: Kurt met een kussen verstikken of – de perfecte moord – Kurt taaie biefstuk voorzetten. Zoals het stuk vlees waarin hij bijna was gestikt. Als Alexander hem toen hij al blauw was aangelopen, de straat op was gewankeld en daar bewusteloos was neergevallen ... als Alexander hem toen niet instinctief in de stabiele zijligging had gedraaid, zodat behalve Kurts gebit ook de bijna kogelronde, door eindeloos kauwen

verkleefde vleesklomp uit zijn keel was gerold, dan had Kurt vermoedelijk al niet meer geleefd en was deze nederlaag (op zijn minst deze) Alexander bespaard gebleven.

‘Heb je gemerkt dat ik een poosje niet geweest ben?’

Kurt was intussen aan de rodekool begonnen. De laatste tijd had hij de kinderlijke gewoonte om de verschillende vakjes na elkaar leeg te eten: eerst het vlees, dan de groente, dan de aardappelen. Vreemd genoeg had hij nu ook de vork weer in zijn hand, niet eens verkeerd om. Hij werkte rodekool naar binnen.

Alexander herhaalde zijn vraag: ‘Heb je gemerkt dat ik een tijdje niet hier ben geweest?’

‘Ja,’ zei Kurt.

‘Dat heb je dus gemerkt. Hoelang dan, een week of een jaar?’

‘Ja,’ zei Kurt.

Of zei hij ‘jaar’?

‘Een jaar dus?’ vroeg Alexander.

‘Ja,’ zei Kurt.

Alexander lachte. Toch leek het inderdaad wel een jaar. Alsof er een ander leven was begonnen, nadat het leven van daarvoor met één enkele, banale zin was beëindigd.

‘Ik zal u maar eens naar de Fröbelstrasse sturen.’

Zo luidde die zin.

‘De Fröbelstrasse?’